

Svobodová, Jana

Dvě teze veřejných obhajob

In: *Orbis artium : k jubileu Lubomíra Slavíčka*. Kroupa, Jiří (editor); Šeferisová Loudová, Michaela (editor); Konečný, Lubomír (editor). Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009, pp. 353-[360]

ISBN 9788021049727

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123966>

Access Date: 03. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DVĚ TEZE VEŘEJNÝCH OBHAJOB

JANA SVOBODOVÁ

Hovoříme-li o tezích z období 17. a 18. století, máme většinou na mysli rozměrné grafické listy tištěné na papír nebo hedvábí se slavnostním oznámením termínu veřejné obhajoby bakalářské či doktorské práce, kterou bylo ukončeno studium na fakultě univerzity.¹ Jednalo se většinou o mědirytiny zhotovované na individuální objednávku pro konkrétního kandidáta nebo mědirytiny, které byly vyhotoveny pro obecné použití více kandidátů.

Individuální objednávka byla pořizována zpravidla pro kandidáta urozeného původu a vyžadovala specifický námět. Ten reagoval na konkrétní osoby, které si kandidát vybral za protektory své obhajoby. Stávali se jimi světští nebo duchovní hodnostáři a mecenáši z řad vysoké šlechty. Tyto osobnosti pak byly hlavními postavami obrazových částí, v nichž byl vzdán hold jejich zásluhám a společenskému postavení. Pokud byl zvolen námět náboženského nebo symbolického charakteru, byly symbolicky přítomny vyobrazením portréty. Univerzitní teze určené pro „obecného“ objednavatele, studenty, kterým byly k dispozici, byly námětově orientovány na náboženská témata a známé světce, pod jejichž patronací se obhajoba konala. Domácí i cizí tiskařská produkce tak mohla realizovat jeden návrh teze až ve třech stech exemplářů.² V těchto případech byla textová

část vlastního oznámení na list dotištěna podle potřeby.

Textová část univerzitních tezí, umístovaná zpravidla ve spodní části tisku, obsahovala dvě sdělení rozdělená na tři části, které byly od sebe odděleny ornamentální bordurou nebo doplňovány do předem připravených kartuší. Středová část byla vyhrazena vlastnímu oznámení, které informovalo o jménu kandidáta ukončení studia (defendenta), protektora jeho obhajoby a uvádělo i jméno předsedy komise. Vedle zveřejněného místa konání obhajoby bylo ponecháno předtištěné místo pro konkrétní datum a hodinu – tyto údaje se dopisovaly ručně. Po pravé a levé straně byl vytištěn seznam jednotlivých tezí obhajoby, filozofické questie, které kandidát při veřejné disputaci obhajoval. Protože se jednalo o zkoušky veřejné, byla tato oznámení vyvěšována na dveře budov univerzity nebo kostela, kde se obhajoba konala, nebo na jiná veřejná místa.

Disputace byly od počátku středověku až do konce 18. století důležitou součástí univerzitního studia. Konaly se v průběhu studijního roku, aby tak byly prověřeny znalosti studentů získané na přednáškách. Obsah disputace formulovaný do filozofických tezí byl předem stanoven zpravidla vedoucím obhajoby. Závěrečné obhajoby pak byly spojovány s okázalými slavnostmi s účastí mnoha významných hostů.

Tištěnými tezemi byly oznamovány i obhajoby prací kleriků z domácích klášterních studií. Předcházelo jim zpracování zadaného tématu, které bylo vydáno knižně, nebo – patrně z finančních důvodů – zůstávalo pouze v rukopise.³ Zvolenými tématy bývaly otázky filozofického a náboženského charakteru. Práce obsahovala nejprve grafický list, jehož námět se vztahoval k danému tématu, a po něm následoval obšírný úvodní název. Další strany byly věnovány jménům předsedajícího a patrona obhájce s uvedením všech jejich titulů, dále bylo zveřejněno jméno obhájce, datum a místo konání obhajoby a potvrzení o schválení práce cenzurou. Po obsáhlém vlastním textu práce následoval výčet jednotlivých tezí. Rukopisné i tištěné podoby zůstávaly ve fondech klášterních knihoven řádů.⁴

Ve sbírkovém fondu Muzea města Brna se dochovaly dvě teze – oznámení, jejichž námět se vztahuje k místu působení obhájců. První je domácí, brněnské autorské i tiskařské provenience, druhé oznámení provenience německé.⁵

Brněnský původ má starší z představovaných oznámení [obr. 1]. Je vytištěno na hedvábí o rozměrech 960 x 560 mm. K hornímu a dolnímu okraji jsou přišity úzké proužky světlejšího hedvábí, ve kterých jsou pravidelné díry, vzniklé patrně následným uchycením při zveřejnění. Těmto rozměrům byla přizpůsobena i paličkovaná bordura ze zlatého dracounu široká 35 mm, která lemuje okraje oznámení po celé šířce i délce.

Grafické oznámení upozorňuje na obhajobu práce Celsa Tarka, klerika řádu Menších bratří sv. Františka, která se odehrávala v minoritském kostele sv. Janů v Brně v dubnu 1702 (den, který se dopisoval obvykle ručně, zde není uveden), „po poledni v obvyklou hodinu“. Obhajoba probíhala pod laskavou záštitou „ušlechtilých, urozených, statečných a rozvážných mužů Brna, slavného královského města a obce, pánů, pánů císařského soudu a celého vzne-

Obr. 1: Johann Christian Laidig, teze Celsa Tarka, sv. Josef Kupertinský, Brno 1702, mědirytina na hedvábí, Muzeum města Brna. Foto: Miloš Strnad.

šeného senátu, otců a obránců vlasti, nejmilostivějších pánů patronů a mecenášů“, za předsednictví „ctihodného Otce Daniela Schmieďta, bakaláře (pře)svaté teologie a řádného profesora filozofie z řádu Menších (bratří) svatého Františka konventuálů v Brně“.⁶

Práce Celsa Tarka se týkala filozofie Johanna Dunse Scota, zvaného „Doctor subtilis“ (†1308), představitele pozdní scholastiky, který byl důrazným zastáncem nauky v diskusích kolem neposkrvněného početí Panny Marie. Byl členem řádu Menších bratří sv. Františka konventuálů. Ti souhlasili se zmírněním řehole na základě nových privile-

gii a od roku 1517 byli ustanoveni jako praví minorité. V těchto uvedených souvislostech můžeme spatřovat důvod zadaného tématu ve vztahu k minoritskému řádu a osobě defendenta. Obsah práce byl shrnut do dvačtyřiceti *questií*, které byly vytištěny po obou stranách dedikace a ukončeny povolením ordináře „*[C]JUM FACULTATE ORDINARI*“.

Pro námět grafického listu bylo zvoleno zpodobení světce Josefa Kupertinského (1603–1663), modlíciho se pod ochranou Panny Marie, jejíž vyobrazení je zachyceno v levé části listu. Text v kartuši představuje postavu mnicha: „*Venerabilis Dei Servus / JOSEPHUS, / De Copertino. / Seraphici Patris D. Fran: / cisci verum Ectypon, / Ejusdemque / Sacri ordinis Mino / rum Conventualium / Insigne Decus, Lumen / et Columen*“ („*Ctihodný služebník Boží Josef z Copertina, věrný obraz serafínského Otce pana Františka a téhož svatého řádu Menších bratří konventuálů význačná ozdoba, světlo a sloup*“). Kolem ústřední postavy klečícího mnicha je do oválu situováno sedm kartuší, které zachycují důležité okamžiky světčova života. Jednotlivá vyobrazení jsou uváděna latinským veršovaným textem (elegické distichon) a emblémy, vztahujícími se vždy k dalšímu námětu. První je vyobrazeno narození dítěte, které je dáváno do souvislosti s narozením Krista, neboť Josefova matka byla nucena utéct před biřici vymáhajícími dluhy a porodit dítě v pastýřské chýši – proto také dostalo jméno Josef Maria – „*Exuli in AEde Patris, / stabulandi nulla Voluntas Cum Mundo est Christo nasci- / tur in stabulo*“ („*Ten, kdo je vyhnancem v otcově domě, nemá vůli přebývat ve světě, rodí se pro Krista ve stáji*“). Vyobrazení je uvozeno emblémem se sluncem vrhajícíím svůj odraz na zemi „*Maculam non contrahit ex hinc*“ („*Neodstraňujte skvrnu z tohoto místa*“). Na těžké onemocnění Josefa v mládí, se kterým bylo spojeno utrpení i lékařské zákroky, reaguje další vyobrazení s verši „*Passio ab assuetis, Acturo / fortia ne sit, Durae subicitur prima Juven / ta Cruci*“ („*Aby ten, který bude konat sta-*

tečné činy, si neoblíbil prostřednost, od raného věku nese tvrdý kříž“) a doplňující emblém „*Jcta feror quocunq(ue) feror*“ („*Kamkoli spěchám, spěchám zasažen ranou*“). Kvůli zděděným dluhům hrozilo Josefovi vězení, a proto odešel do kláštera v Grotelle nedaleko Copertina, kde se ukryl a následně byl přijat do řádu. Vyobrazení klášterního prostředí s modlícími se mnichy doplňuje text „*Hocce, minor ne sit reliquis Sacer / Ordo Minorum, A Grottellana Virgine mu- / nus habet*“ („*Tento dar, totiž aby svatý řád Menších [bratří] nebyl menší než [řády] zbývající, má od Panny Marie z Grotelly*“). Následující emblém reaguje na mnichovo poslání: kašna ve smyslu pramene vody je doprovázena textem „*Omnibus inseruit*“ („*Slouží všem*“). Vyobrazení ve středové kartuši reaguje na mnichovu nejobdivovanější a současně nejproblematictější schopnost, schopnost levitace, která ho zachvátila při spatření obrazu Ježíše, Panny Marie nebo sv. Františka z Assisi: před postavou vznášejícího se mnicha na oblaku prochází procesí, ve kterém je nesen korouhev s obrazem Panny Marie s Ježíškem. Na doprovodný text „*Spiritui Corpus subjectum / ponderis expers, / Fertur in aëreas absque / labore plagas*“ („*Tělo podrobené duchu, zbavené váhy, vznáší se bez námahy do vzdušných krajin*“) dále navazuje vyobrazení soudního procesu s Josefem, ve kterém byla na základě množství svědeckých výpovědí tato schopnost prověřována a posuzována – „*Spiritui Corpus subjectum / ponderis expers, / Fertur in aëreas absque / labore plagas*“ („*Mysl, přesvědčena o správnosti svého jednání, působí, že ctnost dokáže těžít i z ohrožení mečem a ohněm*“) a Josefova neohroženost emblematicky vyjádřena kladivem dopadajícím na kovadlinu: „*Nullo violabilis Jctu*“ („*Nezranitelný žádnou ranou [žádným úderem]*“). Předposlední vyobrazení odkazuje na Josefovu vytrvalost ve víře, kterou neohrozilo ani jeho napadení ďáblem – „*Lampada dum Princeps tene- / brarum extinguit, en adfert Lucifer afflicto lumen opem(que) / Pater*“ („*Když Kníže temnot zhasí pochodeň, hle,*

Světloňoš Otec přináší sklíčenému světlo a pomoc“). Tato scéna je uvozena emblémem hlavy se zdvojenou tváří a textem „*Nil latet occultum*“ („*Nic skrytého [mu] není tajno*“). Posledních šest let strávil Josef v klášteře kapucínů v Ossimu, kde také roku 1663 zemřel. Vyobrazení v kartuši zachycuje mnichy přicházející k oltáři s obrazem Panny Marie; v pozadí se několik mnichů modlí u lože zemřelého, jehož duše je právě odnášena dvěma anděly na nebesa. Reagující text „*Angelicis manibus factum hic / reperire sepulchrum est, Non alias decuit labor / iste manus*“ („*Že zde byl nalezen hrob, bylo dílem andělských rukou, neboť tato práce se nehodila pro ruce jiné*“), který doplňuje emblém holubice s ratolestí v zobáku a text „*Candoris Merces*“ („*Mzda [odměna] za nevinost (čistotu)*“). Závěrečný emblém s vyobrazením rozkvetlého růžového keře a textem „*Dum pungit, Protegit*“ („*Když píchá, chrání [se]*“) symbolicky završuje smysl života mnicha Josefa Kupertinského.

O životě a především schopnosti levitace Josefa Kupertinského se po jeho smrti stále znovu diskutovalo. Na konci 17. století vznikaly Kupertinovy první životopisy, které byly v první polovině 18. století dále rozšiřovány. V brněnském prostředí mohla být klerikům k dispozici knižní podoba německy psaného životopisu, který byl roku 1695 vydán v brněnské tiskárně Franze Ignatia Sinapiho.⁷ V tomto životopise se nachází v úvodu celostránková rytina, která zachycuje na pozadí města klečícího mnicha Kupertinského a ve čtyřech medailonech nejvýznamnější momenty z jeho života.⁸ Stejně téma obdobným způsobem zpracoval i Johann Christian Laidig pro tezi Celsa Tarka. Tento brněnský mědirytec pracoval na samostatných listech i na knižních ilustracích, které převážně ryl podle cizích předloh. V období kolem přelomu 17. a 18. století Laidig úzce spolupracoval se Sinapiho tiskárnou,⁹ ve které byl proveden dotisk dodatečného oznámení; shodou okol-

Obr. 2: Emanuel Eichel podle Johanna Wolfganga Baumgartnera, teze Anselma Geramba a Ildephonse Christa, sv. Benedikt, Augsburg 1751, mědirytina, Muzeum města Brna. Foto: Miloš Strnad.

ností byl tento dotisk jednou z posledních realizací za vydavatelova života.¹⁰ S ohledem na vzájemnou spolupráci můžeme předpokládat, že Sinapi vydal i tuto Laidigovu práci, i když zde jeho jméno není přímo uvedeno. Realizace samotného oznámení tištěného na hedvábí a ukončení jeho okrajů paličkovanou krajkou patří mezi ojedinělé a vzácně dochované tisky a charakterizuje svým způsobem společenské postavení objednavatele.¹¹

Na druhém grafickém listu se naopak setkáváme se dvěma jmény defendentů, kteří společně oznamovali termín veřejné obhajoby [obr. 2]. Ten byl součástí oznámení vytištěné-

ho na papír (zaleptávaná mědirytina) o rozměrech 830 x 605 mm. Po obou stranách dedikačního nápisu bylo padesát questíí, které reagovaly na filozofii Tomáše Akvinského.¹² Defendenti, Anselmus Geramb a Ildephonsus Christ, byli členy benediktinského řádu a působili v klášteře v Rajhradě u Brna, kde se obhajoba uskutečnila v roce 1751. Aktuální záznam o měsíci a dni chybí, čas je určen „v obvyklou hodinu“. Práce je dedikována „cti a vážnosti ctihodného, slovuťného a vznešeného pána, pana Křištofa Jiřího Matušky, opata svatého, přejasného a vyňatého řádu premonstrátů přeslavné zábrdovické kanonie, otce doživotního opata novoříšské kanonie, jakož i probošta u Sv. Kříže a Mostu Sv. Jana v Uherském království, přísežného čestného protonotáře apoštolského kolegia, předústoijného preláta Markrabství moravského atd. atd., pána veledústoijného“ a probíhala za předsednictví „ctihodného Otce Benno Rubina, profesa posvátného řádu benediktinů v prastarém, svobodném a vyňatém klášteře rajhradském u Brna a tamtéž nyní působícího profesora svobodných umění a filozofie“.

Obdobně jako u předešlého oznámení i zde námět vyobrazení souvisel s působením obou defendentů – zvolili centrální zobrazení sv. Benedikta s připomenutím důležitých okamžiků ze světčova života.¹³ Dva hlavní výjevy jsou zachyceny v kartuších po pravé a levé straně a doplněny dalšími. Vyobrazení jsou vždy uvozována nápisovými páskami s citáty z bible, které současně reagují na text v roušce pod ústřední postavou: „S. BENEDICTUS, utut Ill(ustrissi)mo Aniciorum Stem(m)ate oriundus, / in primo t(ame)n Iuventutis flore, Spretis mundi illecebris, vanisq(ue) studijs, scienter nescius, et Sapienter indoct(us) in Eremum / se contulit, ibiq(ue) veram, quae in Excelso est Sapientiam, a DEO scientiarum D(omi)no instantissima oratione expetiit, et impetravit, / ut Spiritus S. gra(t)ia per S. Regulam suam, in qua omnis Sanctorum Scientia continetur, totius Monastici ordinis, Christianae in= / super Iuventutis, imo et gentiu(m), sicut Magister, in Spiritu Scientiae et Pietatis,

evaserit cuius Magisterij adminiculo facile / omnibus, qui ad caelestem Patriam festinant, regna patebunt aeterna“ („Svatý Benedikt, ačkoli pocházel z převzneseného rodu Aniciů [?], přesto v útlém mládí, pohrdnuv nástrahami světa a prázdnými studiemi, vědomě nevědomý a moudře neučený, se odebral do poustevny a tam si vyprosil nesmírně vytrvalou modlitbou od Boha, jenž je pánem vědění, opravdovou moudrost, která je u Nejvyššího, a dosáhl toho, že milostí Ducha svatého se stal skrze svou svatou řeholi, v níž je obsaženo veškeré vědění svatých, v duchu vědění a zbožnosti učitelem celého klášterního řádu, nadto křesťanské mládeže, ba dokonce i pohanů. Díky jeho učení [učitelskému úřadu] se snadno všem, kteří pospíchají do nebeské vlasti, otevře nebeské království“).

Vyobrazení v horní části reflektují hlavní životní poslání Benedikta, který svým přístupem k životu spojil oslavu Boha s všestrannou službou lidem. Nad městem Cassinem založil klášter a pro komunitu mnichů sestavil přísnou řeholi „REGULA / BENEDIC / TINA / SCIENTIA / SANCTORU(M) / Sap. 10“ („Benediktinská řehole, znalost svatých věcí“). Ta se stala základem všech benediktinských klášterů, které jeho vzor přijaly. Těm, kteří budou pravidla řehole zachovávat, bude otevřeno nebeské království – „Faciens tibus haec Regna patebunt aeterna. S. Bened.“ Benedikt kladl v řeholi důraz na službu Bohu, svědomitou práci a na výuku, jak ilustrují náměty v pravé a levé kartuši: „Magister Gentium. 2 Tim 1“, „Venite omnes gentes. Ioel 3“ („Učitelem. Pospěšte všechny okolní pronárody“); „Magister Infantium. Rom. 2“, „Sinite Parvulos venire ad me. Marc 10“ („Učitelem nedospělých. Nechte děti přicházet ke mně“). Benediktovo učení je shrnuto do trojice citátů, spojujících se do pomyslného trojúhelníku kolem centrální postavy světce: „IN SPIRITU – Scientiae – Et Pietatis. Is. 11, 2“ („V duchu – Poznání – A básně Hospodinovy“). Ve spodní části listu se autor vyobrazení vrací na začátek světčova života, kdy byl Benedikt vystavován pokušení

– „*Magistri mendaces. S. Pet. 2., Dabo divitias. Dabo scientias. Dabo delicias.*“ Proto odešel do ústraní a snažil se žít v samotě a v soustředěnosti na Boha („*Un(us) e(st) Magister. Matth. 23., Magister sequas [sic!] te. Matth. 8.*“), odmítal vše světské, včetně poznání, které vede k domýšlivosti („*In sciencia, quae inflat. I. Cor. 8*“).

Pro oznámení obhajoby zvolili představení defendentů z rajhradského kláštera již hotový grafický list vydaný augsburskou dílnou Johanna Daniela Hertze st. Autorem listu byl Johann Wolfgang Baumgartner, který se jako malíř fresek zabýval i předlohami s náboženskými tématy pro různé grafické dílny. Do grafické podoby převedl námět rytec Emanuel Eichel,¹⁴ který se v augsburské dílně Daniela Hertze vyučil. Grafika, označená v horním pravém rohu římskou číslicí „*CLXII*“, patřila mezi ty listy, které byly pořizovány pro potřeby studentů ve větším počtu exemplářů. Nejedná se tedy o přímou zakázku, ale o využití již hotové předlohy, do které nechali defendenté dotisknout na vyznačená volná místa ve spodní části dedikační text a formulace tezí obhajoby.

Oba představené grafické listy byly vydány k příležitosti veřejného prokázání znalostí

členů minoritského a benediktinského řádu. Každý z defendentů zvolil téma vztahující se k jeho mateřskému řádu, jehož znalost musel obhajobou tezí prokázat. Seznamoval se tak s filozofickými směry teologů a s historií vlastního řádu. K takovým tématům patřily otázky ze všeobecné filozofie Dunse Scota i skutky a činnost mnicha Josefa Kupertinského, pro které byl v roce 1767 papežem Klementem XIII. svatořečen. Obdobně jsou po staletí diskutovány výroky ze všeobecné filozofie Tomáše Akvinského či dáván za vzor příkladný život sv. Benedikta, zakladatele řeholního řádu.

Slavnostní obhajoby prací se konaly v řádovém kostele v průběhu daného roku i několikrát a byly veřejnosti přístupné. Podle dochovaných knižních podob obhajob můžeme usuzovat, že se v Brně uskutečňovaly nejenom v minoritském kostele sv. Janů či v kostele sv. Petra a Pavla benediktinského kláštera v Rajhradě u Brna, ale i v augustiniánském kostele sv. Tomáše, františkánském kostele sv. Maří Magdaleny nebo v premonstrátském kostele Nanebevzetí Panny Marie v Brně-Zábrdovicích. Pro srovnání můžeme na závěr uvést informaci týkající se roku 1702, kdy bylo na bakaláře v brněnské jezuitské koleji promováno dvacet devět posluchačů.¹⁵

PŘÍLOHA:

Teze Celsa Tarca, 1702:
UNIVERSA PHILOSOPHIA, / SCOTI DOCTORIS SUBTILIS / Ex Ordine S. FRANCISCI Min: Conventualium, / Coloniae Agrippinae apud ejusdem Ordinis Religiosos / Anno M.CCC.VIII. tumulati, / SUB FAVENTISSIMIS AUSPICIIS / GENEROSORUM, PRAENOBILIUM, STRENUISSIMORUM, / Ac CONSULTISSIMORUM VIRORUM, / Inclytae Brunensium Regiae Urbis ac Reipublicae / DOMINORUM DOMINORUM / JUDICIS CAESAREI,

& AMPLIS- / SIMI SENATUS UNIVERSI, / Patriae Patrum Propugnatorumque Minorum Patronorum ac Mecoenatum Gratosissimorum, / PRAESIDE, R. P. DANIELE SCHMIEDT, SS. Theol. Baccalareo, / & Phil. Professore Ordinario, Ord: Min: S. Francisci Convent. / Propugnata [Propugnata(sic)] publice / Brunae in Ecclesia S. Joannis FF. Min: Convent: a V. F. CELSO TARCO, ejusdem / Ordinis Clerico Professo, Anno 1702. / Mense Aprili Die Horis post Meridiem consvetis.

Teze Anselma Geramba a Ildephonse Christa, 1751:

ASSERTA EX UNIVERSA PHILOSOPHIA / THOMISTICA / Consecrata /Honori ac Venerationi / Reverendissimi, Perillustris, ac Amplissimi Domini D(omi)ni / CHRISTOPHORI GEORGY MATUSCHKA / Sacri Candidissimi, ac Exempti Ordinis Praemonstratensium / celeberrimae Canoniae Zbrdovicensis Abbatis, / Patris Abbatis perpetui Canoniae Neo-reischensis, nec non / ad S. Crucem et Pontem S. Ioannis in Regno Hungariae / Praepositi, Collegij Apostolici Proto

– Notarij honoris ju= / rati. Marchionat(us) Moraviae Praelati dignissimi etc etc / Domini Domini venerandissimi / Quae / Sub Praesidio / R. P. BENNONIS RUBIN S. Ord. Benedictinorum in Antiquissi= / mo Libero ac Exempto Monasterio Rayhradensi prope Brunam Pro= / fessi, ibidemque AA. LL. et Philosophiae Professoris actualis / Defendenda susceperunt / RR.FF. Anselmus Geramb, et Ildephonsus Christ ejusdem / S. Ord. et loci Professi / In Ecclesia Rayhradensi SS. Petri et Pauli / Anno 1751. Mense Die horis meridiem consuetis.

TWO PUBLIC THESIS DEFENCES (JANA SVOBODOVÁ) – SUMMARY

This paper is dedicated to iconographic analyses of two theses (notices) which have been preserved in the collections of Brno City Museum. In 17th and 18th centuries theses with a notice of date and time of public defence of a bachelor's or doctor's thesis (or defence of a cleric's thesis from home studies), were large graphic prints on paper or silk. They were usually copper engravings, made to order or intended for general use. Their image plane used to be connected to particular persons, who had been elected the protectors of the candidate's defence, or to religious topics and the saints who were the patrons of the defence.

The text plane of a thesis, usually situated in the bottom part of the print, contained two notes divided into three parts. The announcement itself used to be printed in the central part, giving information on the candidate's name, the protector of his defence and on the board chairman. The place of defence used to be printed unlike the date and time – these were to be filled in a free space next to the place. The list of theses the defence contained was printed on the left and on the right.

The earlier of the both notices mentioned was created in Brno and informs of the defence of the thesis by Celsus Tarcus (1702), the cleric of the Order of Friars Minor, dedicated to the philosophy of John Duns Scotus. Image motif used in the notice was Saint Joseph of Cupertino, whose life and ability to levitate were still discussed after his death. The second graphic print brings the names of two students who announced the date and time of public defences together (1751). These dealt with the philosophy of Thomas Aquinas. Anselmus Geramb and Ildephonsus Christ were the members of the Order of Saint Benedict and worked in the Monastery of Rajhrad near Brno. The motif of the notice was again connected to the students' environment. It was Saint Benedict and significant moments of his life.

Both graphic prints presented were issued on the occasion of public demonstration of knowledge by the members of religious orders (Friars Minor and Benedictine). The themes selected were connected to the history of respective religious orders as each student – member of the order – had to show knowledge of the history of his order when defending his theses.

- 1 Josef Tříška, *Disertace pražské univerzity 16.–18. století*, Praha 1977. – Anna Fechtnerová, *Katalog grafických listů univerzitních tezí ve Státní knihovně ČSR v Praze, I–IV*, Praha 1984. – Sibylle Appuhn-Radtke, *Das Thesenblatt im Hochbarock. Studien zu einer graphischen Gattung am Beispiel der Werke Bartholomeus Kilians*, Weissenhorn 1988. – Jiří Kroupa, Proměny svatotomášského kláštera v 18. století, *Bulletin Moravské galerie v Brně* 50, 1994, s. 49–59. – Milan Tognner, Barokní teze olomoucké univerzity, in: *Universitas Olomucensis 1573–1946–1996*, kat. výst., Olomouc 1996, s. 25–105. – Jaromír Olšovský, *Univerzitní teze Martina Antonína Lublinského* (diplomová práce FF MU), Brno 1997. – Vít Vlcnas (ed.), *Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18. století*, Praha 2001, s. 217, č. kat. I/6.20.
- 2 Werner Telesko, *Barocke Thesenblätter. Graphische Sammlung Stadtmuseum Linz-Nordico*, kat. výst., Linz 1994. – Idem, *Meisterwerke europäischer Druckgraphik. Graphische Sammlung Nordico-Museum der Stadt Linz*, kat. výst., Linz 1999 (kde je uvedena další literatura).
- 3 Soupis tištěných, včetně uvedení rukopisných prací, viz Vladislav Dokoupil, *Soupis brněnských tisků. Staré tisky do roku 1800*, Brno 1978.
- 4 Idem, *Soupis rukopisů z knihovny minoritů v Brně, františkánů v Moravské Třebové a premonstrátů v Nové Říši*, Praha 1959. – Idem, *Soupis rukopisů knihovny benediktinů v Rajhradě*, Brno 1966. V současné době jsou tisky roztroušeny po klášterních i státních knihovnách, najdeme je i v antikvariátech.
- 5 Teze Celsa Tarka, 1702, mědirytina na hedvábí, 563 x 448 mm (otisk desky), celkový rozměr 960 x 560 mm, paličkovaná bordura ze zlatého dracounu, šířka 35 mm. Značeno vpravo dole: „Joa: Christ: Laidig sc. Brunae.“ Dotisk textu 130 x 443 mm, značeno vpravo dole: „Brunae, Typis Francisci Ignatij Sinapi, 1702.“ Muzeum města Brna, inv. č. 56.758, nepublikováno. Teze Anselma Geramba a Ildephonse Christa, 1751, mědirytina zaleptávaná, 830 x 605 mm (otisk desky), dotisk textu do původního listu. Značeno dole vlevo: „I. W. Baumgartner delineavit“; uprostřed: „Johann Daniel Hertz senior excudit Aug. Vindell“; vpravo: „Emanuel Eichel Sculptit“. V pravém horním rohu číslo listu: „CLXII“. Muzeum města Brna, inv. č. 55 841, nepublikováno.
- 6 Za pomoc při překladech latinských textů děkuji PhDr. Janě Kolavíkové.
- 7 Roberto Nuti, *Lebens=Beschreibung Deß grossen Diener Gottes Josephi von Copertino, Priesters auß den Orden der Mindern Conventualien S. Francisci [...]*, Brünn 1695. K Sinapiho tiskárně srov. Milena Flodrová, Brněnští tiskaři v 17. a 18. století, *Brno v minulosti a dnes* 9, Brno 1970, s. 56–80.
- 8 Autorem předlohy byl Christian Dittmann, portrétista a malíř historických námětů. Žil v Praze, kde v roce 1702 zemřel.
- 9 Johann Christian Laidig (činný v Brně v letech 1675–1717, †1717, Brno). Laidigovy práce najdeme například v těchto Sinapiho tiskárnou vydaných titulech: Antonio Fuchs, *Speculum mundi evangelicum* (1696), Martin Schubart, *Astraea judex assecularum mundi* (1697), *Kurtz Verfassung, dess verfertigten Künstlichen Lust- und Ehren-Feuer-Wercks* (1699), *Oniscographia curiosa* (1700), *Kurtz-verfaste Ordnung* (1700), Krystián z Koldina, *Práva Městska Královstwj Českého a Margkrabstwj Morawského* (1701), Martin z Kochem, *Zlatý Nebe Kljč, Aneb Nowé Modlitby* (1701).
- 10 Ignatius Sinapi zemřel v Brně dne 19. září 1702.
- 11 K osobě objednavatele Celsa Tarka se doposud nepodařilo zjistit bližší informace.
- 12 V Dokoupilově soupise rajhradské knihovny jsou uvedeny dvě práce Benna Rubina, zabývající se filozofií Tomáše Akvinského (R 190, R 273).
- 13 Srov. Telesko, *Barocke Thesenblätter* (pozn. 2), č. kat. 8, Hl. Benedikt von Nursia.
- 14 Univerzitní teze podle předloh Johanna Wolfgang Baumgartnera srov. ibidem, č. kat. 11, 15–18. Johann Wolfgang Baumgartner (*1709, Kufstein, †1761, Augsburg), Johann Daniel Hertz st. (*1693, Augsburg, †1754, Augsburg), Emanuel Eichel (*1717, Augsburg, †1782, Augsburg).
- 15 Práce může být dále na základě archivního výzkumu rozšířena o zjištění finančního podílu koleje na vydávání grafických listů tezí. Další knižní podoby tezí srov. Dokoupil, *Soupis brněnských tisků* (pozn. 3).